

ВІДНОВЛЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Бахур О.В.,

*Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця,
Україна*

e-mail: o.bakhur@donnu.edu.ua

З часу захоплення російськими диверсійними групами міст Донецької та Луганської областей екологічна ситуація в Україні почала погіршуватися, однак критичних масштабів набула з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Наслідки заподіяної довікільлю шкоди населення України відчуває вже зараз, проте реальні масштаби втрат екосистем можливо буде спрогнозувати лише після повної деокупації наших територій.

Планування відновлення довкілля слід вже розпочати, навіть попри те, що бойові дії тривають. Це дозволить уникнути довготривалих негативних наслідків для екосистем і забезпечити країні можливість повернутися до сталого розвитку.

Першим етапом має бути оперативна оцінка гуманітарних потреб, оскільки війна руйнує не лише інфраструктуру, а й створює загрози для життя та здоров'я населення. Після цього важливо провести детальну оцінку екологічних збитків, спричинених воєнними діями, що включатиме дослідження стану ґрунтів, водних ресурсів, повітря та біорізноманіття, що дозволить створити точну картину масштабів руйнувань.

Розробка стратегії відновлення екології повинна охоплювати як короткострокові, так і довгострокові завдання. У короткостроковій перспективі необхідно зосередитися на ліквідації найбільш небезпечних наслідків, таких як хімічні забруднення, розмінування територій, очищення річок і водойм. Довгострокові завдання включатимуть відновлення лісів, відновлення природоохоронних територій, а також підтримку програм зі сталого розвитку та боротьби зі зміною клімату.

У зв'язку з масштабами руйнувань і складністю завдань, Україні необхідна потужна міжнародна підтримка. Організації, такі як Світовий банк, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй і Міжнародний валютний фонд, можуть зіграти ключову роль у фінансовій, технічній та експертній підтримці процесу відновлення.

З часів радянської влади у людей сформувалося егоцентричне ставлення до природи, за якої людина може необмежено використовувати ресурси, та здійснювати свою діяльність без оцінки впливу на довкілля. Це впливало на особисте ставлення людини до довкілля, як до чогось другорядного, про вплив на яке не варто задумуватись. Відтак, одним з принципів відновлення України

повинна стати систематична робота над зміною способу мислення, підвищенням екоосвідомості громадян та тренуванням корисних звичок.

Відродження України після руйнівної війни – це унікальна можливість для переходу на екологічно орієнтований розвиток економіки та суспільства, що передбачає раціональне використання природних ресурсів для того, щоб зберегти природу, знизити рівень забруднення навколишнього середовища та більш ефективно використовувати джерела енергії. Зелена економіка повинна бути низьковуглецевою та енергоефективною, природоорієнтованою, мати ефективне та чисте виробництво, збалансоване споживання та базуватися на таких засадах: спільна відповідальність, інноваційність, співпраця, солідарність, гнучкість та взаємозалежність. Розвиток має бути сфокусований на розширенні можливостей та виборі для національної економіки, із використанням цільової та відповідної фіскальної політики [1].

Під час відновлення України необхідно активно залучати нові можливості. При відновленні промислових об'єктів варто впроваджувати кліматично нейтральні технології, встановлювати сучасні фільтри, змінювати лінії виробництва. Для відновлення інфраструктури також можна використовувати безпечні промислові відходи та відходи руйнації. Окрім того, можна відновлювати міста з вертикальним озелененням, дощовими садками та альтернативними джерелами енергії.

До повномасштабного вторгнення Україна орієнтувалась на Європейський «зелений» курс, проте в реальності досягти його цілей було фактично неможливо. Оскільки необхідність реновацій критична, ця мета стає більш реалістичною. Сформувавши нову візію та засади відбудови, є можливість створити екологічно дружню країну, у якій потреби суспільства враховуватимуть можливості довкілля [2].

Досвід для відновлення України можна винести з наслідків як воєн, так і стихійних лих. Найсвіжіші приклади з повоєнної відбудови – Ірак та Афганістан – нерелевантний досвід для України через політичні та соціокультурні фактори.

Більш актуальний досвід можна запозичити з трансформаційної відбудови Західної Європи після Другої світової війни, Східної Європи після Холодної війни, Західних Балкан після розпаду Югославії і Кувейту після війни у Перській Затоці. Базова формула з відбудови складається з початкового капіталу, безпекових гарантій, проведення реформ та основної частини фінансування, в тому числі інвестицій.

Відбудову України також можна порівняти з відновленням після стихійних лих, таких як пожежі, землетруси, цунамі та урагани. Руйнування від стихійних лих відкриває можливості будівництва сучасної інфраструктури: нової та енергоефективної.

Фінансова система має бути готовою до прийому допомоги, а командна структура для контролю за донорами – впорядкованою. Найуспішніші приклади відновлення після катастроф і катаклізмів надавали пріоритет і безпосереднє залучення постраждалих громад до процесів вирішення проблем і ухвалення рішень [3, с. 7].

Важливе значення у мобілізації фінансових ресурсів і забезпеченні потреб країн, що розвиваються, для досягнення сталого розвитку, мають міжнародні фінансові інститути та установи ООН, зокрема, Програма розвитку ООН (ПРООН) створена у 1965 році з метою підтримки і доповнення національних зусиль, що докладаються країнами-одержувачами допомоги при вирішенні найбільш суттєвих проблем їх економічного розвитку, та сприяння їх соціальному прогресу, підвищенню рівня життя.

Україна співпрацює з ПРООН з 18 червня 1993 року згідно з базовою угодою про спрямування допомоги ПРООН Україні. ПРООН працює у партнерстві з Урядом України, іншими агентствами ООН, організаціями, що займаються питаннями розвитку, громадянським суспільством та місцевими громадами, допомагаючи знаходити рішення для глобальних і національних викликів у сфері розвитку через впровадження низки ініціатив, що базуються на досвіді ПРООН та порівняльному аналізі [4].

Наразі діє спільний проєкт ЄС-ПРООН «Підтримка якнайшвидшого відновлення у місцевостях України, що постраждали від війни». Проєкт спрямований на очищення територій від відходів руйнувань та вибухонебезпечних предметів, зменшення екологічних ризиків та ризиків для здоров'я, а також відновлення основних комунальних послуг. У співпраці з національними та місцевими органами влади проєкт надає обладнання, проводить заходи з розбудови потенціалу та безпосередньо реагує на потреби постраждалих від війни громад, дотримуючись принципу «зеленого» відновлення. Мета проєкту – створити безпечні умови життя для цивільного населення у цільових регіонах, забезпечити сприятливі умови для повернення переміщених осіб та пришвидшити відновлення громад [5].

ПРООН допомагає Україні зміцнити її потенціал, а також вирішувати ці проблеми на загальнонаціональному, регіональному рівнях і на рівні громади, популяризуючи та розповсюджуючи найкращі практики, надаючи консультації щодо інноваційних підходів в екологічній політиці та закладаючи партнерські стосунки шляхом впровадження пілотних проєктів.

Відбудова навколишнього середовища України має вирішальне значення не тільки для самої країни, але й для всієї Центральної та Східної Європи, а також для стабільності в демократичному світі. Невідновлена Україна може призвести до нестабільності у регіоні Центральної та Східної Європи з довгостроковими

гуманітарними, політичними та безпековими наслідками для сусідніх країн. Зважаючи на це, вільні та демократичні країни повинні об'єднати зусилля, спрямовані на відродження економіки України у довгостроковій перспективі.

Дійсно, наслідки екоциду, спричиненого агресією росії на території України, є однією з найсерйозніших проблем післявоєнного відновлення країни. Масштаб екологічних збитків важко переоцінити – війна завдала значної шкоди не лише інфраструктурі, але й природним ресурсам. Руйнування промислових об'єктів, забруднення ґрунтів, водних ресурсів, пошкодження лісових масивів і природоохоронних територій призвели до серйозних екологічних катастроф, наслідки яких українці відчуватимуть протягом багатьох десятиліть.

Тому екологічна відбудова стане однією з ключових складових післявоєнного відновлення України. Міжнародна спільнота повинна розуміти, що екологічна криза, спричинена війною в Україні, може мати довгострокові глобальні наслідки, включаючи зниження біорізноманіття, підвищення ризику стихійних лих. Тому підтримка міжнародних організацій, урядів та екологічних ініціатив є критично важливою для того, щоб впоратися з наслідками війни та відновити екологічну рівновагу. Спільні зусилля України та міжнародної спільноти допоможуть забезпечити не лише відбудову зруйнованих територій, а й побудову стійкої та екологічно чистої країни для майбутніх поколінь.

Перелік джерел посилання:

1. «Зелений курс» відновлення України – щоб відбудувати екологічніше. *Антикризовий медіа-центр - Антикризовий медіа-центр, Краматорськ*. URL: <https://acmc.ua/zelenyj-kurs-vidnovlennya-ukrayiny-shhob-vidbuduvaty-ekologichnishe-nizh-bulo/> (дата звернення: 16.09.2024).

2. Екоактивісти запропонували 6 кроків для відновлення природи України після війни. *ЕкоПолітика*. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ekoaktivisti-zaproponovali-6-kroktiv-dlya-vidnovlennya-prirodi-ukraini-pislya-vijni/> (дата звернення: 17.09.2024).

3. Колесніченко О. Міжнародний досвід відновлення та відбудови держав і регіонів після військових конфліктів та екологічних катастроф: висновки для України. *Економічна правда*. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/01/Ukr_EPravda_12_Recovery.pdf (дата звернення: 17.09.2024).

4. Про нас. *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81> (дата звернення: 17.09.2024).

5. Підтримка якнайшвидшого відновлення у місцевостях України, що постраждали від війни. *UNDP*.

URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/pidtrymka-yaknayshvydshoho-vidnovlennya-u-mistsevostyakh-ukrayiny-shcho-postrazhdaly-vid-viyny> (дата звернення: 17.09.2024).